

**Stanisław Topolewski**

Uniwersytet Przyrodniczo Humanistyczny w Siedlcach

## **BEZPIECZEŃSTWO INFORMACJI NIEJAWNYCH W SIŁACH ZBROJNYCH RP**

### **STRESZCZENIE**

W materiale zaprezentowano ewolucję bezpieczeństwa informacji niejawnych w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskie od 1918 r. do czasów obecnych.

Przedstawiono organizację systemu ochrony informacji niejawnych a w tym: dokumenty normatywne, struktury i zadania.

Przyjęto określoną cezurę czasową zgodnie z chronologią historyczną i ochroną tajemnicy tj. w okresy : międzywojenny, drugiej wojny światowej, czasy PRL, i okres od 1999 r. po dzień dzisiejszy.

Należy mieć świadomość, że ze względu na ramy publikacji przedstawione informacje są w większości zasygnalizowane, ale wskazano źródła gdzie zainteresowani mogą swoją wiedzę poszerzyć.

#### Słowa kluczowe:

bezpieczeństwo, informacje, ochrona, tajemnice

Informacja należała i należy do zasadniczych kwestii w dziejach ludzkości. Stała się ona towarem, na który istnieje stałe, nieustanne i nieograniczone zapotrzebowanie, ponieważ żyć i działać we współczesnym świecie to znaczy korzystać z informacji.

Szczególną troską otacza się informacje, których ujawnienie może mieć negatywny wpływ dla bezpieczeństwa państwa, jednostki organizacyjnej lub instytucji. Dlatego też każde państwo, kierując się zasadami bezpieczeństwa obrony własnych interesów narodowych, dobrem swoich obywateli oraz potrzebą przetrwania, powinno tworzyć i udoskonalać systemy i mechanizmy chroniące informacje szczególnie ważne dla bezpieczeństwa państwa zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

Bezpieczeństwo informacji ma również zasadnicze znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania wszelkich organizacji. Bezpośrednio dotyczy to

zarówno sojuszy polityczno – wojskowych, czego dowodem jest znaczenie, jakie przykłada się do bezpieczeństwa informacji w ramach Traktatu Północnoatlantyckiego, jak również współpracy międzynarodowej na znacznie szerszym polu, czego potwierdzeniem są wysokie standardy ochrony informacji niejawnych w Unii Europejskiej. Problematyka ochrony tajemnic znajduje swoje należne miejsce również w dokumentach o charakterze nienormatywnym (np. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego).

Niewątpliwie Siły Zbrojne stanowią zasadniczy element systemu obronnego państwa. Dlatego też winny szczególnie chronić wszelkie informacje związane z planami, organizacją, rozwojem, wyposażeniem, wyszkoleniem, uzbrojeniem, modernizacją i funkcjonowaniem.

Rok 1918 przyniósł narodowi polskiemu upragnioną wolność. Utrzymanie jej stało się wyzwaniem dla odrodzonego państwa a szczególnego znaczenia nabrała kwestia zapewnienia mu bezpieczeństwa i ochrony granic. Niewątpliwie pierwszoplanowa rola w tym zakresie przypadła siłom zbrojnym, które powinny być do tego zadania odpowiednio przygotowane pod względem organizacyjnym, strukturalnym, jak również operacyjnym (plany, koncepcje) i mobilizacyjnym, a także właściwie wyposażone, wyszkolone i uzbrojone. Wszystkie te przedsięwzięcia należało utrzymać w tajemnicy, gdyż tylko to dawało gwarancję ich skuteczności.

Ochrona informacji mających istotny wpływ na funkcjonowanie państwa polskiego w każdym okresie jego istnienia stanowiła ważny element polityki obronności i bezpieczeństwa. Natomiast z chwilą odzyskania niepodległości ochrona tajemnic nabrała szczególnego znaczenia zarówno dla bytu kraju, jak i podstaw jego istnienia. Zdawano sobie bowiem sprawę, że ich ujawnienie może być zgubne dla jego organizacji i funkcjonowania, a także możliwości obronnych.

W początkowym okresie organizowania Sił Zbrojnych II Rzeczypospolitej przepisy o ochronie tajemnicy wojskowej nie zostały uregulowane aktem normatywnym. Władze wojskowe wydawały natomiast szereg, rozkazów i zarządzeń, które przypominały o obowiązku zachowania tajemnicy służbowej. W tym czasie nie dokonano również podziału korespondencji na jawną i niejawną a Tymczasowy regulamin Ministerstwa Spraw Wojskowych z roku 1918 nakazywał rejestrację całej korespondencji w jednym dzienniku głównym<sup>1</sup>.

**W rozkazie dziennym MSWojsk. nr 51 z 23 lutego 1919 r.** ustalono zasady postępowania z korespondencją tajną, do której zaliczono: sprawy operacyjne, organizacyjne, budżetowe i personalno – oficerskie. Wprowadzono też

---

<sup>1</sup> Rozkaz dzienny MSWojsk. Nr 12, pkt 2 – 12. 12. 1918 r. (w:) J.A.Igielski, *Wpływ przepisów o ochronie tajemnicy wojskowej na kształtowanie zasobów akt instytucji wojskowych w latach 1918 – 1939*, [archiwu.caw.wp.mil.pl/biuletyn/b5/b5\\_3.pdf](http://archiwu.caw.wp.mil.pl/biuletyn/b5/b5_3.pdf)

obowiązek umieszczania na pismach informacji o rodzaju pisma „tajne” lub „poufne”. 6 maja 1919 r. wprowadzono pojęcie korespondencji mobilizacyjnej, oznaczanej „Mob”<sup>2</sup>, która miała być dokumentacją tajną starannie przechowywaną.

Pierwszym zasadniczym aktem, dotyczącym ochrony tajemnicy, był **okólnik nr 623 z 18.09. 1919 r. wydany przez polskie MSW** w uzgodnieniu z władzami wojskowymi, który zabraniał m.in. „publikowania we wszelkich formach wiadomości”: o ustroju, składzie, liczebności wszelkiego rodzaju oddziałów wojskowych, o miejscu i zamianach ich rozlokowania, o zmianach w ich organizacji, składzie i liczebności. W miarę upływu lat zasięg problemów objętych tajemnicą rozszerzono.

Przepisy **służbowe dla Ministerstwa Spraw Wojskowych z dnia 10 grudnia 1919 r.**, wprowadziły pojęcia tajemnicy służbowej i państwowej. Tajemnica państwowa obejmować miała sprawy szczególnej wagi natomiast tajemnicą służbową objęte zostały wszystkie sprawy jeszcze nieogłoszone a będące w opracowaniu i oczekujące na rozpatrzenie. Dokumenty te dzieliły się na tajne, poufne i jawne a czasy ochrony ich tajności określać mieli szefowie departamentów i samodzielnych sekcji lub na ich każdorazowe zlecenie - szefowie sekcji, albo referenci. Klauzule niejawności miano znosić wtedy, gdy uznano, że jest ona już zbędna. Ważnym było również wprowadzenie z dniem 1 stycznia, 1920 r. odrębnych ewidencji dla dokumentów tajnych

Po przejściu w 1921 r. sił zbrojnych na stopę pokojową wydane zostały nowe rozkazy i zarządzenia regulujące ochronę tajemnicy takie jak: **rozkaz szefa Sztabu Generalnego z 14 lutego 1922 r. i rozkaz ministra spraw wojskowych z 14 sierpnia 1922 r.**, które dotyczyły manipulacji kancelaryjnej, ewidencji i przechowywania akt tajnych<sup>3</sup>. Wydana **18 marca 1926 roku Instrukcja manipulacyjna dla aktów Mob** przewidywała prowadzenie rejestracji tej kategorii tajnej dokumentacji w osobnym dzienniku podawczym „Mob”.

Jednakże warto zwrócić uwagę, że w tym okresie przywiązywano dużą wagę do możliwych zagrożeń ochrony tajemnic wojskowych i innych tajemnic związanych z bezpieczeństwem państwa. Wynikało to z położenia geopolitycznego oraz możliwych zagrożeń zarówno ze wschodu jak i zachodu<sup>4</sup>. Dlatego też już na początku 20 – lecia wojenne-

---

<sup>2</sup> Rozkaz ministra spraw wojskowych nr 1771 z 6.05. 1919 r. Dz. Rozk. Wojsk, nr 51, poz. 1619 – 10.05.1919, (w:) Ibidem

<sup>3</sup> Ochrona tajemnic wojskowych – zestawienie wykonywanej pracy, Sztab Generalny nr 16050/II Inf. C./TO z 12. 09.1924 roku. CAW, GISZ, sygn. 302.4.676, (w:) Ibidem

<sup>4</sup> Z informacji szefa Sztabu Generalnego sporządzonego przez Oddział II Szt. Gen. wynika, że w rezultacie działań szpiegowskich, głównie rosyjskich służb wywiadowczych, w latach **1922 i 1923** przeprowadzono przed sądami cywilnymi i wojskowymi sprawy o szpiegostwo wobec ponad **1000** osób. Jako kolejny przykład zidentyfikowanych zagro-

go uregulowano ochronę informacji stanowiących tajemnicę urzędniczą w **ustawie z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej**.

W Siłach Zbrojnych systematycznemu sprawdzaniu (przez kontrwywiad) podlegali wszyscy pracownicy cywilni, kandydaci na oficerów i majstrów zawodowych, muzykantów, kandydatów na oficerów rezerwy i oficerów ubiegających się o przyjęcie do czynnej służby wojskowej oraz opiniowaniu poborowych przed wcieleniem do wojska<sup>5</sup>.

Przeprowadzona w latach 1922 – 1924 kontrola stanu ochrony tajemnicy wojskowej wykazała wiele nieprawidłowości w departamentach MSWojsk. Stwierdzono, że na szczeblu dowództw okręgów ochrona ta była niewystarczająca i na domiar złego prowadzona w formie doraźnych akcji, natomiast na niższych szczeblach niezadawalająca<sup>6</sup>.

Pierwszym aktem prawnym, w którym można doszukać się prawnych zasad ochrony tajemnicy było **rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 lutego 1928 r. o karach za szpiegostwo i niektóre inne przestępstwa przeciwko państwu**<sup>7</sup>.

W **rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa** po raz pierwszy określono definicję tajemnicy państwowej, jako *wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty, które z powodu ich treści lub jakości należy ze względu na dobro Państwa Polskiego zachować w tajemnicy przed rządem państwa obcego, choćby nawet zarządzenia, normujące czynności służbowe, nie uznawały ich za tajne, albo choćby zachowanie ich w tajemnicy przed pewnym gronem osób było niemożliwe*. Rozporządzenie definiowało także pojęcie informacji (tajemnicy) wojskowej. Zgodnie z treścią art. 9§ 2, *informacje wojskowe stanowią wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty, które nie będąc tajemnicą państwową, dotyczą jednak wojskowej obrony Państwa lub jego sił zbrojnych*<sup>8</sup>.

**Również Kodeks karny wojskowy (Dz. U. Nr 36, poz. 328) z dnia 22 marca 1928 r.** wprowadzony rozporządzeniem Prezydenta

---

zeń dla bezpieczeństwa państwa można przytoczyć treść dokumentu analitycznego Wydziału IIb w którym stwierdzano, iż: „... w latach **1925 – 1926** ujawniono **166** przypadków przekazania tajnych dokumentów obcym służbom specjalnym, w **tym wywiadowi radzieckiemu 123 przypadki**”.

<sup>5</sup> L. Korzeniowski, A. Pepłoński, *Wywiad gospodarczy. Historia i współczesność*. Kraków 2005, s. 35

<sup>6</sup> J.A. Igielski, *Ochrona tajemnicy wojskowej – zestawienie wykonanej pracy...*, op.cit.

<sup>7</sup> Dziennik Ustaw z dnia 16 lutego 1928 r. Nr 18., poz. 160

<sup>8</sup> Dz. U. 1934, nr 94, poz. 851. Rozporządzenie ogłoszono 28.10.1934 r. i tego dnia weszło w życie.

Rzeczypospolitej zajął się karalnością zachowań skierowanych przeciwko bezpieczeństwu państwa.

Najpełniejszy opis organizacji i zasad funkcjonowania ochrony tajemnicy zawierała **Instrukcja o ochronie tajemnicy wojskowej sygn. OT1**, z dnia 3 września 1932 r. Na podstawie tej instrukcji wszyscy dowódcy, szefowie, kierownicy i komendanci samodzielnych jednostek organizacyjnych, mieli obowiązek wydać szczegółowe rozkazy wykonawcze, dostosowując ich wymogi do lokalnych warunków i specyfiki swoich jednostek.

W 1927 roku zapoczątkowana została reforma systemu kancelaryjnego, której celem miało być uproszczenie pracy i ograniczenie nadmiernego tworzenia akt. w Ministerstwie Spraw Wojskowych opracowano projekt przepisów biurowych. Opracowane zostały przepisy **Biurowość w czasie pokoju (Biur - 1)**, które przewidywały podział akt na jawne, poufne i tajne. Bardzo istotne było to, że po raz pierwszy uregulowano zasady prowadzenia całości kształtu biurowości wraz z zabezpieczeniem tajemnicy wojskowej dla całości sił zbrojnych.

W 1928 r. wydana została **Szczegółowa instrukcja o ochronie tajemnicy wojskowej**,<sup>9</sup> która dzieliła dokumenty na tajne, ściśle tajne, „mob” i poufne. Oba te akty normatywne kładły nacisk na niszczenie zbędnych akt tajnych w kancelariach.

W roku 1931 ukazała się nowa wersja przepisów „Biur - 1” oraz **Biurowość władz i instytucji szczebla wyższego (Biur - 2)**<sup>10</sup>. Zasady postępowania z aktami tajnymi regulować miała **Instrukcja o załatwianiu pism tajnych i poufnych**, wydana, jako załącznik do tych nowych przepisów.

Na podstawie przepisów „Biur - 2” opracowane zostały w roku 1931 i w latach następnych regulaminy biurowe poszczególnych instytucji wojskowych. Wiele instytucji wojskowych, oprócz regulaminów biurowych, opracowało własne instrukcje o załatwianiu tajnej korespondencji dostosowując do własnych potrzeb zapisy instrukcji wydanej przez MSWojsk<sup>11</sup>.

Ochronę tajemnicy wojskowej w **przemysle wojennym** regulowały: przepisy służbowe Przemysł wojenny. Ochrona tajemnicy wojskowej (P.

---

<sup>9</sup> Wprowadzona rozkazem szefa Sztabu Generalnego nr 1701/11 Inf. z dnia 26.07.1928 roku. CAW, GISZ, sygn. 302.4.676

<sup>10</sup> Ministerstwo Spraw Wojskowych, *Biurowość Władz i Instytucji Szczebla Wyższego*, Warszawa 1931, CAW nr. inw. 1347

<sup>11</sup> Np. „Instrukcja o załatwianiu pism tajnych i poufnych dla DOK VIII”. CAW, DOK VIII, t.19

S. 160–5/tj.); Przepisy o ochronie tajemnicy wojskowej dla wytwórni, wykonywujących zamówienia dla wojska (Biuro Og.-Adm. L. 1710/tj. P.W. z dnia 29 października 1931 r.); Rozkaz zastępcy II wiceministra spraw wojskowych Ochrona tajemnicy wojskowej. Uregulowanie kompetencji władz wojskowych na terenie zakładów pracujących dla wojska (Biuro Og.-Adm. L. 477/tj. P.W. z dnia 5 kwietnia 1932 r.); Rozkaz ministra spraw wojskowych Ochrona tajemnicy wojskowej przy próbach, badaniach i doświadczeniach z nowym sprzętem i materiałami wojskowymi (Biuro Og.-Adm. L. 550/tj. P.W. z dnia 18 kwietnia 1932 r.).

W prasie lat trzydziestych ukazywały się informacje o wybranych aspektach organizacji i funkcjonowania wojska, które były skwapliwie wykorzystywane przez służby wywiadowcze państw obcych a zwłaszcza niemieckie. Dlatego też organy kontrwywiadowcze starały się ograniczać podawanie do publicznej wiadomości tych informacji, które mogłyby obcym służbom specjalnym ułatwić poznawanie i rozpracowywanie tajemnic wojskowych. W związku z tym wyznaczono zakresy tematyczne stanowiące tajemnice i podlegające ochronie.

W październiku 1929 r. Ministerstwo Spraw Wojskowych wspólnie z resortem sprawiedliwości opracowało wytyczne w sprawie ochrony tajemnic wojskowych, które powinny być respektowane przez prasę wojskową<sup>12</sup>. Stwierdzono, że powinno się utajnić posiedzenia komisji budżetowych Sejmu i Senatu RP dotyczące wydatków na cele wojskowe. W zakresie zakupów dla wojska zamierzano uregulować kwestię ogłoszeń w prasie dotyczących przetargów na materiały wojskowe. Ponadto postulowano wprowadzenie przetargów ograniczonych z udziałem określonych firm. Opracowano wykaz tematów (zagadnień), które powinny być objęte zakazem publikowania. Ustalono również, że wszelkie informacje dotyczące zagadnień mobilizacyjnych winny być tajne.

W 1935 roku ówczesny szef Sztabu Głównego, gen. bryg. W.T. Stachiewicz wprowadził **Przepisy o cenzurze pocztowej w wojsku w czasie wojny**<sup>13</sup>. W czasie pokoju przepisy te w należało traktować, jako tajne, natomiast z chwilą ich wprowadzenia w życie jako akt jawny.

<sup>12</sup> CAMSW, sygn. 292, t. z - 1/48 wytyczne MSWojsk. w sprawie zagadnień, które nie powinny być publikowane w prasie, z 28.10. 1929 r. k.153 - 162. cyt. za H. Ćwiek, *Ochrona tajemnic wojskowych w publikacjach prasowych II RP* (w:) *Wojsko i Wychowanie* 12/98, 56

<sup>13</sup> M.P. Ryszkowski, M.U. Ryszkowska, M.H. Ryszkowska, *O wybranych tajemnicach bez tajemnic*, Katowice 2011, s.90

Cenzura pocztowa miała stanowić środek zapobiegania ujawnianiu różnych wiadomości, niekoniecznie stanowiących tajemnicę wojskową, które to mogłyby być wykorzystywane przez wywiad nieprzyjacielski, lub mogłyby wpływać negatywnie na morale armii czy społeczeństwa. Przewidywano wprowadzenie w czasie wojny powszechnej cenzury pocztowej, która miała obejmować korespondencję wojska zarówno w terenie jak i w garnizonach.

W 1936 roku szef Sztabu Głównego, wprowadził w życie **Instrukcję ochrony tajemnicy wojskowej dla Sztabu Głównego**<sup>14</sup>.

Ochronę **większych ćwiczeń i manewrów** regulowały: Instrukcja o ochronie manewrów i większych ćwiczeń, wydana przez szefa Sztabu Głównego za L. m2014/II Inf. C.T.O. z dnia 23 lipca 1928 r., Instrukcja służby żandarmerii w czasie większych ćwiczeń wojska skrót Z.2/1931, zatwierdzona przez szefa Sztabu Głównego oraz **Instrukcję o ochronie ćwiczeń polowych na szczeblu niższych dowództw(L.dz. 3248/Bezp. Taj.) z klauzulą tajne**<sup>15</sup>.

17 marca 1938 r. w imieniu Ministra Spraw Wojskowych gen. bryg. Głuchowski wprowadził do użytku służbowego **Instrukcję o ochronie tajemnicy wojskowej w junackich hufcach pracy OT.1 (L.702/Bezp.Tj.)**

W końcu marca 1939 r. w Sztabie Głównym, jak we wszystkich instytucjach wojskowych, wprowadzono stan czujności. Wiązało się to również ze zwróceniem szczególnej uwagi na sprawy zachowania tajemnicy i przestrzeganiu zasady ograniczenia do minimum dostępu do tajnych informacji w zakresie niezbędnym do wykonywanej pracy <sup>16</sup>.

W pracach ukierunkowanych na przeciwdziałanie działalności szpiegowskiej szczególną rolę spełniał Oddział II Sztabu Głównego WP i jego terenowe struktury.<sup>17</sup>

Ochroną tajemnicy w wojsku zajmowały się:

- na szczeblu centralnym - Oddział II Sztabu Generalnego (Wydział II b, posiadający kadrowych pracowników oraz własną sieć agenturalną;

---

<sup>14</sup> Ibidem, s. 83

<sup>15</sup> „Instrukcja o ochronie ćwiczeń polowych na szczeblu niższych dowództw” 0.42/1938, Warszawa 1938, CBW zbiory zdigitalizowane Arch. 63954

<sup>16</sup> Z protokołu odprawy szefa Sztabu Głównego nr 94 z dnia 4 marca 1939 r., [w:] *Sztab Naczelnego Wodza w kampanii wrześniowej. Dokumenty i relacje*, Warszawa 2013, s. 97 i 275.

<sup>17</sup> L. Korzeniowski, A. Peplowski, *Wywiad ...*, op cit, s. 35

- w Dowództwach Okręgów Korpusów - Samodzielne Referaty Informacyjne
- w jednostkach i instytucjach na szczeblu oddziału oficerowie informacyjni (merytorycznie podlegli organom kontrwywiadu, natomiast organizacyjnie i dyscyplinarnie dowódcy jednostki lub instytucji).

W systemie ochrony tajemnicy szczególną rolę spełniać mieli oficerowie informacyjni funkcjonujący w jednostkach wojskowych. Wyznaczani oni byli przez dowódców spośród kadry jednostki po uprzedniej konsultacji z kierownikiem SRI a następnie zatwierdzani przez dowódcą DOK. Wymogi, jakim musiał sprostać oficer informacyjny to:

- być dyskretnym, zrównoważonym i taktownym;
- mieć wysokie poczucie odpowiedzialności;
- przestrzegać zasad moralnych;
- nie karny dyscyplinarnie w ciągu ostatnich dwóch lat<sup>18</sup>.

Posiadał on legitymację oficera informacyjnego i współpracował podczas realizacji zadań z ŻW, policją i organami administracji cywilnej. w jednostkach o małych strukturach liczebnych funkcję oficera informacyjnego miał pełnić dowódca.

Do zadań oficera informacyjnego w zakresie ochrony tajemnicy należało:

- prowadzenie działań profilaktycznych i rozpoznawczych w koszarach i otoczeniu;
- zabezpieczenie obiektów przed obcym wywiadem, dywersją i działalnością wywrotową;
- składanie meldunków o przypadkach utraty dokumentów niejawnych oraz działalności komunistycznej;
- prowadzenie pracy wychowawczej wśród kadry i żołnierzy<sup>19</sup>.

Ochronę tajemnicy realizowano zazwyczaj w dwu obszarach: jako ochronę obiektów wojskowych oraz personelu wojskowego i cywilnego zatrudnionego w instytucjach i jednostkach.

Z analizy przedwrześniowych dokumentów dotyczących ochrony tajemnicy wynika, że obawiano się wówczas przede wszystkim działalności szpiegowskiej (sowieckiej i niemieckiej) oraz wywrotowej. Przy czym mówiąc o działalności wywrotowej miano na uwadze głównie infil-

---

<sup>18</sup> A. Krzak, *Ochrona tajemnicy w Wojsku Polskim w latach 1921 – 1939*, Warszawa s. 44 - 45

<sup>19</sup> CAW, Oddz. II SG, sygn. I.303.4.196. *Instrukcja służby informacyjnej DOK V z dn 19.05.1937 r. nr 61/Inf./37. cyt za A. Krzak s.46*



tracę wojska przez organizacje komunistyczne i nacjonalistyczne. Powyższe zagrożenia znalazły odzwierciedlenie w obowiązujących wówczas wojskowych przepisach i instrukcjach z zakresu ochrony tajemnicy.

W zakresie ochrony tajemnicy starano się czynić wiele. Podejmowano szereg różnych przedsięwzięć, od sprawdzeń osobowych osób dopuszczonych do tajności poprzez regulowanie przepisów i kontrolę. Chroniono tajemnice dość skutecznie, głównie przy pomocy wojskowego aparatu kontrwywiadowczego, wyposażonego w dobrą bazę prawną, a także poprzez właściwie zorganizowaną i prowadzoną akcję szkoleniową – uświadamiającą żołnierzy w czynnej służbie wojskowej i społeczeństwa, zwłaszcza pracowników „zbrojeniówki” i męskiej młodzieży<sup>20</sup>.

Ochronę tajemnicy w kampanii wrześniowej oceniali m.in. gen. dyw. Wacław T. Stachiewicz<sup>21</sup>, płk dypl. Aleksander Pragłowski<sup>22</sup>, Ppłk dypl. Ignacy Wądołowski<sup>23</sup>, gen. broni Kazimierz Sosnkowski<sup>24</sup>, gen. dyw. Tadeusz Kutrzeba<sup>25</sup>, Jerzy Kirchmayer<sup>26</sup>, Izydor Modelski w **raporcie dotyczącym wojskowych przyczyn klęski wrześniowej** powstałego na zlecenie Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego<sup>27</sup> gdzie stwierdził *Tajemnica była jedną z przyczyn klęski jesiennej 1939 r.*<sup>28</sup>.

W opiniach cytowanych powyżej dowódców i sztabowców oceny na temat ochrony tajemnicy wojskowej w okresie bezpośrednio poprze-

---

<sup>20</sup> M.P. Ryszkowski, M.U., Ryszkowska, M.H. Ryszkowska, op.cit.. s. 77

<sup>21</sup> Szef Sztabu Głównego w wojnie obronnej Polski 1939 r., pełnił funkcję szefa Sztabu Naczelnego Wodza.

<sup>22</sup> Pisarz wojskowy w wojnie obronnej Polski w 1939 r., do 7 września był szefem Sztabu Armii „Łódź”, następnie szefem Sztabu Armii „Warszawa”.

<sup>23</sup> W wojnie obronnej Polski w 1939 r. pełnił funkcję szefa Oddziału III Sztabu Armii „Modlin”.

<sup>24</sup> W wojnie obronnej Polski w 1939 r. był od 11 września dowódcą Frontu Południowego.

<sup>25</sup> Gen. dyw. T. Kutrzeba w wojnie obronnej Polski w 1939 r. dowodził armią „Poznań”, w składzie czterech dywizji piechoty (14, 17, 25 i 26) oraz dwóch brygad kawalerii (Wielkopolska i Podolska). Był inicjatorem zwrotu zaczepnego nad Bzurą, w bitwie tej dowodził armiami „Poznań” i „Pomorze”. Po przebiciu się do stolicy, 22 września, został zastępcą dowódcy armii „Warszawa” gen. Rómmla, z upoważnienia którego prowadził rozmowy kapitulacyjne z dowódcą niemieckiej 8 Armii gen. Blaskowitzem.

<sup>26</sup> J. Kirchmayer w wojnie obronnej Polski w 1939 r. oficer Dowództwa (szef Oddziału III) Armii „Pomorze”.

<sup>27</sup> I. Modelski, *Raport. Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej w 1939 r.*, Zeszyty historyczne – 92 / 93 / 94 / 95 Instytut Literacki Paryż 1990/1991 [w:] <http://www.klubinteligencjipolskiej.pl/2015/11/gen-izydor-modelski-wojskowe-przyczyny-klęski-wrzesniowej-1939-r-czesc-ii/> dostęp 8 marca 2017 r.,

<sup>28</sup> *Ibidem*,

dzającym wybuch wojny i w kampanii wrześniowej były krytyczne. Natomiast te formułowane przez Modelskiego – wręcz druzgocące. Uważał on, że zbyt rygorystyczne, a często i niezyciowe przepisy w znacznej mierze utrudniały proces dowodzenia i komunikowania a w wielu przypadkach ochrona ta stosowana była nieracjonalnie, a nawet szkodliwie. Niektóre działania bezpośrednio przekładały się na proces dowodzenia, np. kwestia utajnienia planów sąsiadów, co uniemożliwiało właściwe planowanie i organizowanie współdziałania.

W czasie tworzenia, organizacji i funkcjonowania polskich sił zbrojnych na Zachodzie regulowano również kwestie związane z ochroną tajemnicy. Nawiązywano do aktów prawnych i normatywnych okresu II Rzeczypospolitej, dostosowując je oczywiście do sytuacji wojennej, a także kontynuując ciągłość w tym zakresie.

Naczelnny Wódz i minister spraw wojskowych gen. broni Władysław Sikorski 2 sierpnia 1942 r. w Londynie rozkazem L.dz. 200/bezp./tj.42. wprowadził do użytku służbowego **Instrukcję o ochronie tajemnicy i prac wywiadu obronnego 027/1942**<sup>29</sup>.

Środki ochrony tajemnicy dzieliły się na: zabezpieczenie techniczne i zabezpieczenie osobowe.

Stwierdzić należy, że przepisy dotyczące działalności kancelaryjnej przetrwały w niezmienionej formie przez prawie cały okres II wojny światowej. Dopiero 23 lutego 1945 r. kierownik Ministerstwa Obrony Narodowej (MON) gen. dyw. Marian Kukiel zatwierdził i wprowadził do użytku służbowego **Instrukcję o ochronie tajemnicy w zakresie biurowości (0.49/1945)** 30. Równocześnie unieważnił Instrukcję o załatwianiu pism tajnych i poufnych (Nr 1005 – 25/P.S.) z 20 sierpnia 1931 r.

Tajemnica wojskowa podlegała ochronie prawa karnego od początku istnienia Polski Ludowej. Pierwszym aktem normatywnym, którego postanowienia przewidywały pociągnięcie do odpowiedzialności karnej występujących przeciw obowiązkowi zachowania tajemnicy wojskowej, był **Kodeks wojskowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR**.

---

<sup>29</sup> CBW, Arch. 43.840, nr inw. 115669, Ministerstwo Obrony Narodowej, Centralna Komisja Regulaminowa, *Instrukcja o ochronie tajemnicy i pracy wywiadu obronnego*, Wielka Brytania 1945.

<sup>30</sup> CBW, Arch. 43841, nr inw. 11.5670, Ministerstwo Obrony Narodowe, Centralna Komisja Regulaminowa, *Instrukcja o ochronie tajemnicy w zakresie biurowości*, Wielka Brytania 1945.

**Kodeks karny Wojska Polskiego z 1944 r.** (art. 90, 159 i pośrednio 160)<sup>31</sup> stanowił o odpowiedzialności karnej za złamanie zasad zachowania tajemnicy wojskowej. W art. 90 zawarto opis zbrodni szpiegostwa, chociaż prawodawca nie wymagał, aby osobie oskarżonej o popełnienie przestępstwa z tego przepisu udowodniono pozostawanie na usługach obcego wywiadu (tzn. wystarczyło, aby sprawca jedynie zbierał informacje stanowiące tajemnicę wojskową). Ówczesny prawodawca dopuszczał możliwość postawienia przed sądami wojskowymi również osoby cywilne, których działanie prowadziło do ujawnienia tajemnicy wojskowej podmiotom niepowołanym.

Pierwszym dekretem dotyczącym materii ochrony informacji niejawnych był **Dekret z 16 listopada 1945 r. w sprawie przestępstw szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa**<sup>32</sup>. Umieszczenie go w Dzienniku Ustaw podkreślało jego znaczenie i poszerzało zakres obowiązywania kodeksu karnego z 1932 r. w sprawach ochrony informacji niejawnych. Karą za działalność antypaństwową w postaci gromadzenia, przetwarzania i przekazywania wiadomości mających znaczenie dla PRL była kara śmierci lub dożywotniego więzienia. Sprawą zajmowała się prokuratura wojskowa, prowadząc śledztwo i postępowanie przygotowawcze bez względu na to, czy osoba oskarżona była cywilem, czy wojskowym. Orzecznictwo w tego typu sprawach przekazano sądom wojskowym. Problemem dla osoby oskarżanej o tego typu działanie było to, iż nie istniały legalne definicje tajemnic państwowych i wojskowych, do których zapisy w dekreście miały być stosowane. Dlatego wyroki sądów opierały się wyłącznie na interpretacji sędziów wojskowych, do których należało określenie i „zaklasyfikowanie” ważności i powagi konkretnej wiadomości lub informacji, która wcale nie musiała posiadać znamion informacji, którą należy chronić<sup>33</sup>.

**Dekret Rady Ministrów z 13 czerwca 1946 r.** był kolejnym aktem prawnym określającym zasady ochrony informacji niejawnych. Został on poszerzony o nowe artykuły oraz podanie minimalnej kary za popełnienie wskazanych w nim przestępstw. Tak jak w poprzednim

---

<sup>31</sup> Arndt M., *Ochrona tajemnicy wojskowej w prawie karnym Polski Ludowej (do 1969 roku)*, „Z Dziejów Prawa”, 2011, t.4, s.219

<sup>32</sup> Polok M., *Ochrona tajemnicy państwowej i tajemnicy służbowej w polskim systemie prawnym*, Warszawa, 2006, s. 32

<sup>33</sup> Ibidem, s.33

i w tym dekrete zabrakło definicji ściśle określających tajemnicę państwową i wojskową. Sądy wojskowe orzekały prawomocne wyroki, na podstawie dowodów i dokumentacji zebranych przez służby bezpieczeństwa.

Ochrona szeroko pojętej tajemnicy wojskowej należała do zasadniczych zadań statutowych służby informacji<sup>34</sup>. Realizowana ona była m.in. poprzez: sprawdzanie i opiniowanie kandydatów przewidywanych do prac niejawnych; selekcję i wyrażanie zgody na zatrudnianie osób cywilnych ubiegających się o pracę w wojsku; prowadzenie kontroli operacyjnej osób zatrudnionych przy pracach niejawnych; informowanie dowódców jednostek wojskowych o stwierdzonych nieprawidłowościach w zakresie zabezpieczenia dokumentów i urzędzeń niejawnych oraz wnioskowanie o podjęcie stosownych działań w tym zakresie; wnioskowanie do dowódców jednostek wojskowych o odsunięcie od prac związanych z dostępem do informacji niejawnych osób niepewnych politycznie, podejrzanych o kontakty z obcymi służbami specjalnymi, ujawniającymi tajne dane wskutek gadulstwa lub braku odpowiedzialności; rozpracowywanie osób ujawniających lub przekazujących dokumenty, urzędzenia lub inne informacje stanowiące tajemnicę wojskową; informowanie dowódców (odpowiednich szczebli) o fakcie utraty oraz poszukiwania dokumentów (urzędzeń itp.) niejawnych.

Warto podkreślić, że organy informacji ścigały karnie również sprawców zagubienia dokumentów (urzędzeń) tajnych i ściśle tajnych a także osoby ujawniające informacje stanowiące tajemnicę wojskową<sup>35</sup>.

Do zabezpieczania i ochrony tajemnicy w wojsku służba informacji przykładła dużą wagę, o czym świadczy m.in. to, że w latach 1944–1948 wydano aż dziewięć dokumentów poświęconych tej problematyce<sup>36</sup>.

---

<sup>34</sup> Zgodnie z decyzją naczelnego dowódcy wojska polskiego (zawartą w rozkazach nr 23/org. z 1 lutego 1945 r. i nr 0208/org. z 22 sierpnia 1945 r.) od lutego do września na terytorium Polski sformowano siedem Okręgów Wojskowych (OW) (Lubelski, Krakowski, Łódzki, Poznański, Pomorski, Warszawski, Śląski), w ramach których utworzono Wydziały Informacji podległe bezpośrednio Głównemu Zarządowi Informacji WP. Wydziałom tym podporządkowano Oddziały Informacji Dywizji, Brygad i Garnizonów Wojskowych oraz Sekcje Informacji Szkół Oficerskich (Ośrodków Szkolenia) i Samodzielnych Pułków

<sup>35</sup> Tkaczew W., *Powstanie i działalność organów informacji Wojska Polskiego w latach 1943 – 1948*, Warszawa, 1994, s. 248

<sup>36</sup> 1467/1/K, Pismo (nr 802/3 z 23.04.1944 r.) Wydziału Informacji 1 AWP dotyczące sposobu opiniowania i dopuszczania do prac tajnych; Wskazówki (nr 2391/3 z 22.06.1944

Z dokumentów tych – jak stwierdza Tkaczew – wynikało, że na szefach sztabów (równorzędnych) instytucji i jednostek wojskowych ciążył obowiązek przesyłania do terenowych organów informacji szczegółowych danych o żołnierzach i pracownikach cywilnych wytypowanych do tajnych prac.

Szef Departamentu Personalnego MON w zarządzeniu nr 17 z 1 lipca 1947 r. nakazał, aby przed zatrudnieniem pracownika na kontrakt uzyskać aprobatę organów informacji. Również o dopuszczeniu do pracy z informacjami niejawnymi, zarówno żołnierzy, jak i pracowników cywilnych, decydowali przedstawiciele informacji wojskowej. Niedopuszczenia żołnierzy zawodowych (a szczególnie oficerów) do prac tajnych i ściśle tajnych rodziło ogromne konsekwencje, gdyż dyskwalifikowało to ich w praktyce w awansach w hierarchii służbowej, a tym samym i w stopniu wojskowym<sup>37</sup>. Było to *de facto* zamknięcie drogi rozwoju zawodowego i w zdecydowanej większości wiązało się ze zwolnieniem z zawodowej służby wojskowej.

Organizacja ochrony informacji niejawnych w wojsku polskim w czasie II wojny światowej na Wschodzie i Zachodzie kształtowała się nieco inaczej. Zasadnicza różnica dotyczyła przyjętych wzorców. Na Zachodzie była to kontynuacja rozwiązań rodzimych z okresu międzywojennego. Natomiast system wschodni oparty był na rozwiązaniach przyjętych w Rosji Radzieckiej – bardziej restrykcyjny, polegający na bardzo dokładnych sprawdzeniach personalnych, również w drodze operacyjnego działania w poszukiwaniu i eliminowaniu tzw. wrogów ludu itp., czyli osób wrogo nastawionych do państwa polskiego i ZSRR (byłych pracowników Oddziału II, policjantów, przywódców i działaczy przedwojennych partii politycznych oraz organizacji burżuazyjnych).

---

r.) Wydziału Informacji 1 AWP dotyczące opiniowania i dopuszczania do prac niejawnych w sztabach jednostek i instytucji wojskowych; 1467/5/K, Pismo GZI (nr 124/3 z 7.01.1946 r.) w sprawie dopuszczania do prac tajnych i ściśle tajnych w wojsku; Wskazówki GZI (nr 2/10576 z 14.09.1946 r.) w sprawie zabezpieczenia tajnych kancelarii jednostek wojskowych WP; Wytyczne GZI (nr 0016672/5 z 11.10.1947 r.) dotyczące zabezpieczenia tajemnicy wojskowej oraz przechowywania dokumentów tajnych w JW.; Pismo GZI (nr 2/008852/20 z 2.07.1947 r.) dotyczące przyjmowania pracowników cywilnych do JW.; Pismo GZI (nr DE – 1919/11 z 24.06.1948 r.) dotyczące zwalniania pracowników cywilnych administracji wojskowej; Pismo GZI (nr 2/0010686/4 z 30.07.1988 r.) dotyczące pracowników cywilnych wojska; Pismo (nr DE – 2919/10 z 22.10.1948 r.) dotyczące zwalniania pracowników cywilnych z jednostek wojskowych.

<sup>37</sup> Ibidem, s. 250-251

Ochrona obiektów ukierunkowana była przede wszystkim na zabezpieczenie przed penetracją, inwigilacją i wywiadem.

Istotnym dokumentem dotyczącym problematyki ochrony tajemnicy była **uchwała Rady Ministrów nr 282/59 z 2 lipca 1959 r. w sprawie organizacji ochrony tajemnicy państwowej i służbowej**. Miała ona charakter dokumentu przeznaczonego do użytku wewnętrznego albo tajnego, o którym wiedziały służby i organy państwowe, i nie był podany do publicznej wiadomości.

**Ustawa z 19 kwietnia 1969 r.<sup>38</sup> wprowadzająca kodeks karny uchyliła dekret z 1949 r.** Nowe przepisy były kompilacją rozwiązań z 1949 r. i nie wnosiły nic szczególnego w zakresie funkcjonowania zasad ochrony tajemnicy państwowej i służbowej.

Natomiast pierwszym aktem prawnym w randze ustawy regulującym ochronę informacji niejawnych w państwie polskim była **Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej<sup>39</sup>**.

Powyższa ustawa, licząca 23 artykuły, wskazywała ogólne zasady i delegacje do opracowania i wprowadzenia licznych aktów wykonawczych. Niektórzy ministrowie stosowali subdelegacje, np. minister obrony narodowej, który zarządzeniem (nr 29 z 27 maja 1983 r.) scedował na szefa Sztabu Generalnego WP obowiązek uregulowania w podległym ministerstwie problemów ochrony tajemnicy państwowej i służbowej. Uregulowania szczegółowe były dość obszerne i znane w zasadzie tylko osobom bezpośrednio za nie odpowiedzialnym.

W trakcie obowiązywania tej ustawy stosowane były trzy klauzule tajności.: **tajne specjalnego znaczenia, tajne, poufne**.

**Służbami wojskowymi** przetwarzającymi informacje niejawne i chroniącymi tajemnice o charakterze wojskowym mające wpływ na bezpieczeństwo państwa były:

- **wywiad**: Oddział II Sztabu Głównego (Naczelnego Dowództwa WP)/Generalnego WP (1943–1951) i Zarząd II Sztabu Generalnego WP (1951–1990);

---

<sup>38</sup> Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 95.

<sup>39</sup> Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej, Dz. U. z 1982 r. Nr 40, poz. 271.

- **kontrwywiad:** Główny Zarząd Informacji WP (1943–1957), WSW (1957–1990) oraz Zarząd Główny Spraw Wewnętrznych jednostek wojskowych MSW;
- **wywiad płytki o charakterze cywilno-wojskowym:** pod różnymi nazwami, ostatnio jako Zarząd Zwiadu Wojsk Ochrony Pogranicza (1945–1990)<sup>40</sup>.

**Wojskowa Służba Wewnętrzna (WSW)** jako centralny organ kontrwywiadu wojskowego została utworzona w 1957 r. na mocy rozkazu Nr 01/MON Ministra Obrony Narodowej z 10 stycznia 1957 r. w miejsce Głównego Zarządu Informacji WP<sup>41</sup>. Za ochron tajemnicy odpowiadał Oddział I, **ochrona tajemnicy i profilaktyka** Zarządu i (kontrwywiadu wojskowego), odpowiadającego za realizację i kontrolę osłony kontrwywiadowczej jednostek wojskowych oraz zakładów specjalnych (przemysł zbrojeniowy).

WSW funkcjonowało do 1990 r. kiedy to jej struktury pionu kontrwywiadu zostały połączone ze strukturami Zarządu II Sztabu Generalnego WP i utworzono Wojskowe Służby Informacyjne (WSI). WSW posiadały również swoje struktury terenowe. Tworzyły je zarządy na szczeblu Okręgów Wojskowych, natomiast na szczeblu związków taktycznych i innych jednostek samodzielnych wydziały i oddziały<sup>42</sup>.

We wrześniu 1973 r. minister obrony narodowej wydał **Zarządzenie nr pf 20/MON z dnia 17 września 1973 r. w sprawie ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w resorcie Obrony Narodowej**<sup>43</sup>. Na jej podstawie szef Sztabu Generalnego wprowadził w Siłach Zbrojnych PRL **Zarządzenie nr pf 67/Sztab z dnia 20 września 1973 r. Przepisy o ochronie tajemnicy w Siłach Zbrojnych PRL** w trzech częściach:

- część I – Zasady ogólne (sygn. Szt. Gen. 675/73);
- część II – Wykaz rodzajów wiadomości stanowiących tajemnicę państwową i służbową (Szt. Gen. 676/73);

---

<sup>40</sup> *Polskie Służby Specjalne. Słownik*, red. K.A. Wojtaszczyk, Warszawa, 2011, s. 25.

<sup>41</sup> *Ibidem*, s. 229.

<sup>42</sup> *Ibidem*.

<sup>43</sup> Zarządzenie nr pf 20/MON z dnia 17 września 1973 r. w sprawie ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w resorcie Obrony Narodowej, Dz. Rozk. Tajn. MON z 1973 r. Nr 9, poz. 24.

– część III – Przepisy kancelaryjne (Szt. Gen. 677/73)<sup>44</sup>.

Zarządzeniem ze stycznia 1976 r. szef Sztabu Generalnego WP uchylił powyższe regulacje i wprowadził nowe przepisy (część I, II, III, V i VII). Regulowały one następujące kwestie: organizację oraz ogólne zasady ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w Siłach Zbrojnych PRL; klasyfikowanie wiadomości niejawnych i oznaczania ich właściwymi klauzulami tajności; wytwarzanie i obieg dokumentów oraz zasad działania kancelarii wojskowych w tym zakresie; przekazywanie wiadomości przez techniczne środki łączności; ochronę tajemnicy w publikacjach i imprezach wojskowych. Weszło ono w życie od lipca 1976 r.<sup>45</sup>

Przepisy te obowiązywały w całym WP, także w Wojskach Ochrony Pogranicza, a po ich rozwiązaniu w Straży Granicznej, do czasu uchwalenia przez Sejm RP w 1999 r. ustawy o ochronie informacji niejawnych.

Zasady ogólne – część I – zmieniano, aktualizując ich zapisy o nowe akty prawne, w tym o ustawę o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej z 1982 r. Część dotycząca przepisów kancelaryjnych przetrwała praktycznie bez większych zmian, ale część I miała trzy wydania, a część II – Wykaz rodzajów wiadomości stanowiących tajemnicę państwową i służbową – zmieniono w 1980 r.

Wprowadzone przepisy unieważniły dotychczas obowiązujące w SZ RP akty prawne: rozkaz Ministra Obrony Narodowej Nr 052/MON z dnia 17 lipca 1957 r. w sprawie udzielania zezwoleń na dokonywanie zdjęć fotograficznych i filmowych oraz szkiców i rysunków obiektów wojskowych (Dz. Rozk. Tajn. MON z 1957 r. Nr 11, poz. 27), rozkaz Ministra Obrony Narodowej Nr 09/MON z dnia 22 lutego 1958 r. w sprawie kontaktowania się żołnierzy czynnej służby, wojskowej z przedstawicielami państw obcych (Dz. Rozk. Tajn. MON z 1958 r. Nr 3, poz. 5), rozkaz Ministra Obrony Narodowej Nr 71/MON z dnia 15 grudnia 1958 r. (Dz. Rozk. MON z 1959 r. Nr 7, poz. 34) oraz wprowadzona tym rozkazem Instrukcja o prowadzeniu biurowości w wojsku Szt. Gen. 227/59 wraz ze zmianami i uzupełnieniami zamieszczonymi w Dz. Rozk. Tajn. MON z 1964 r. Nr 6, poz. 31, Dz. Rozk. Tajn. MON z 1965 r. Nr 9,

<sup>44</sup> Zarządzenie nr pf 67/Sztab z dnia 20 września 1973 r. Przepisy o ochronie tajemnicy w Siłach Zbrojnych PRL, Dz. Rozk. Tajn. MON z 1973 r. Nr 9, poz. 25.

<sup>45</sup> Zarządzenie Nr Pf 3/Sztab z dnia 20.01.1976 r. Przepisy o ochronie tajemnicy w Siłach Zbrojnych PRL, 1976, s. 4.



poz. 42, Dz. Rozk. Tajn. MON z 1967 r. Nr 8, poz. 30, rozkaz Ministra Obrony Narodowej Nr 051/MON z dnia 12 grudnia 1964 r. w sprawie zabezpieczenia obiektów wojskowych przed penetracją ze strony osób do tego niepowołanych i nieupoważnionych oraz wizytacji jednostek przez przedstawicieli państw obcych, rozkaz Ministra Obrony Narodowej Nr 054/MON z dnia 16 listopada 1965 r. w sprawie wzmożenia kontroli nad przestrzeganiem w wojsku zasad postępowania z materiałami zawierającymi tajemnicę państwową i służbową, rozkaz Ministra Obrony Narodowej Nr 07/Org. z dnia 20 stycznia 1966 r. w sprawie wzmożenia ochrony tajemnicy wojskowej oraz zasad obsadzania stanowisk służbowych dających możliwość dostępu do spraw stanowiących tajemnicę wojskową dużej wagi, zarządzenie Ministra Obrony Narodowej Nr Pf 29/MON z dnia 6 października 1963 r. w sprawie zasad postępowania z dokumentami stanowiącymi tajemnicę państwową i służbową otrzymanymi z zagranicy i wysyłanymi za granicę (Dz. Rozk. Tajn. z 1936 r. MON Nr 8, poz. 47), zarządzenie Ministra Obrony Narodowej Nr 020/MON z dnia 23 maja 1966 r. w sprawie zawiadamiania dowódców o utrzymywaniu kontaktów z osobami zamieszkałymi za granicą oraz czynienia starań o wyjazd za granicę (Dz. Rozk. Tajn. MON Nr 8, poz. 36), zarządzenie Ministra Obrony Narodowej Nr Pf 9/MON z dnia 9 czerwca 1970 r. w sprawie przyspieszenia obiegu informacji i zmniejszenia ilości dokumentów wytworzonych w Siłach Zbrojnych (Dz. Rozk. Tajn. z 1970 r. MON Nr 5, poz. 18), zarządzenie Ministra Obrony Narodowej Nr Pf 3/MON z dnia 20 marca 1972 r. w sprawie ogólnych zasad organizacji ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w resorcie Obrony Narodowej (Dz. Rozk. Tajn. z 1972 r. MON Nr 2, poz. 6), zarządzenie Szefa Głównego Zarządu Politycznego WP Nr 5/Polit. z dnia 16 marca 1959 r. w sprawie ustalenia nazw dla pomieszczeń niektórych ośrodków kulturalno-oświatowych (Dz. Rozk. MON z 1959 r. Nr 9, poz. 50), postanowienia zawarte w Instrukcji o postępowaniu w razie zaistnienia wypadku nadzwyczajnego (załącznik do zarządzenia Nr 024/MON z dnia 30 grudnia 1970 r.) dotyczące meldowania o wypadkach naruszenia tajemnicy służbowej (Dz. Rozk. Tajn. MON z 1971 r. Nr 1, poz. 1).

**Minister obrony narodowej, zarządzeniem nr 29/MON z dnia 27 maja 1983 r. scedował na szefa Sztabu Generalnego WP obowiązek uregulowania w podległym ministerstwie problemów ochrony tajemnicy państwowej i służbowej.**

Przepisy o ochronie tajemnicy w Siłach Zbrojnych PRL składały się z siedmiu części: część I – Zasady ogólne; część II – Wykaz rodzajów wiadomości stanowiących tajemnicę państwową i służbową; część III – Przepisy kancelaryjne; część IV – Wytyczne w sprawie publikowania informacji o Siłach Zbrojnych PRL i obronności Państwa; część V – Przekazywanie wiadomości przez techniczne środki łączności; część VI – Wykaz uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla celów publikacyjnych; część VII – Kontrola publikacji i imprez wojskowych.

Za stan ochrony tajemnicy państwowej i służbowej oraz przestrzeganie ustalonych w tym zakresie zasad odpowiedzialni byli na wszystkich szczeblach organizacyjnych dowódcy jednostek wojskowych.

Za właściwą organizację oraz koordynację wszystkich przedsięwzięć mających na celu ochronę tajemnicy państwowej i służbowej oraz za przestrzeganie ustalonych w tym zakresie zasad w jednostkach wojskowych odpowiedzialność ponosili:

- szef Sztabu Generalnego w całych siłach zbrojnych;
- szefowie instytucji centralnych MON i rodzajów wojsk (służb), szefowie sztabów: okręgów wojskowych (równorzędni) i związków taktycznych oraz szefowie terenowych sztabów wojskowych – w zakresie swojego działania.

Bezpośrednim organizatorem ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w jednostce wojskowej oraz kontroli przestrzegania przez skład osobowy jednostki ustalonych w tym zakresie zasad był szef sztabu jednostki (jeżeli etat nie przewidywał stanowiska szefa sztabu, zadanie to wykonywał dowódca jednostki lub wyznaczona przez niego osoba).

**Fachowymi organami wykonawczymi szefów sztabów (dowódców) w zakresie ochrony tajemnicy byli:**

- szef centralnego organu do spraw ochrony tajemnicy – na szczeblu centralnym (w Sztabie Generalnym);
- szefowie organów do spraw ochrony tajemnicy – na szczeblu okręgu wojskowego (równorzędnym);
- inspektorzy do spraw ochrony tajemnicy – na szczeblu związku taktycznego;
- kierownicy kancelarii – na szczeblu jednostki.

**Zgodnie z Przepisami o ochronie tajemnicy w Siłach Zbrojnych PRL z 1976 r. fachowymi organami wykonawczymi szefów szta-**

bów (dowódców) w zakresie nadzoru nad organizacją i stanem ochrony tajemnicy państwowej i służbowej byli:

- szef Oddziału Ochrony Tajemnicy Sztabu Generalnego WP – na szczeblu centralnym;
- szefowie oddziałów systemów kierowania (równorzędni) – na szczeblu okręgu wojskowego (równorzędnym);
- etatowi inspektorzy do spraw ochrony tajemnicy – na szczeblu wyższych związków taktycznych, związków taktycznych lub innych jednostkach (instytucji), w których etat przewiduje takie stanowiska;
- nieetatowi inspektorzy ochrony tajemnicy – na szczeblu związków taktycznych lub jednostkach (instytucji), w których etat nie przewidywał stanowiska inspektora etatowego;
- nieetatowi inspektorzy do spraw kontroli publikacji – w instytucjach centralnych MON, wyższych szkołach wojskowych oraz w innych szkołach, ośrodkach i jednostkach (instytucjach) prowadzących działalność wydawniczą lub posiadających drukarnie wojskowe, w których nie przewidziano stanowiska etatowego;
- kierownicy kancelarii – na szczeblu jednostki (instytucji).

**Zgodnie z Przepisami o ochronie tajemnicy w Siłach Zbrojnych PRL z 1986 r. ponadto powołano:**

- starszego inspektora ochrony tajemnicy w instytucjach Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej – w odniesieniu do jednostek bezpośrednio podległych i nadzorowanych przez Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej – Sekretarza Komitetu Obrony Kraju – Szefa Obrony Cywilnej Kraju;
- nieetatowych inspektorów ochrony tajemnicy – w jednostkach wojskowych, w których etat nie przewidywał stanowiska inspektora etatowego.

W listopadzie 1994 r. rząd podpisał z NATO umowę o bezpieczeństwie, związaną z ochroną informacji w ramach Partnerstwa dla Pokoju. Polska w tym akcie zobowiązała się do przestrzegania zachodnich standardów w dziedzinie ochrony tajemnicy<sup>46</sup>.

Rozpoczęty długi proces legislacyjny zaowocował uchwaleniem przez Sejm 22 stycznia 1999 r. ustawy o ochronie informacji niejawnych, która weszła w życie 11 marca 1999 r., czyli w przeddzień przyjęcia Pol-

---

<sup>46</sup> S. Hoc, *Ochrona informacji niejawnych i innych tajemnic ustawowo chronionych. Wybrane zagadnienia*, Opole 2006, s. 10.

ski do NATO. Dostosowywała ona prawo polskie w przedmiotowym zakresie do przepisów obowiązujących w strukturach Sojuszu.

24 kwietnia 1999 r. w Waszyngtonie, na szczycie Rady Północnoatlantyckiej, Polska została przyjęta w struktury NATO, stając się pełnoprawnym członkiem zbiorowego systemu bezpieczeństwa. Tym samym musiała sprostać zadaniom, jakie przed strukturami państwowymi postawiło przyjmowanie niejawnych informacji z Sojuszu. W tym celu prezydent RP ratyfikował umowę z NATO o ochronie informacji<sup>47</sup>, stanowiącą podstawę do wymiany informacji objętych klauzulami niejawności pomiędzy stronami Sojuszu, a także zobowiązujących członków Sojuszu do ustanowienia zasad i odpowiedzialności w zakresie ochrony informacji niejawnych.

Do zadań w tym zakresie należało: ochrona i zabezpieczenie informacji oznaczonych jako niejawne; powołanie krajowych władz bezpieczeństwa, które wprowadzą w życie środki ochrony bezpieczeństwa; utworzenie i wprowadzenie w życie standardów bezpieczeństwa, które zapewnią jednolity stopień ochrony informacji niejawnych; zapewnienie, że wszystkie osoby, które z racji pełnienia swoich obowiązków służbowych powinny lub mogą mieć dostęp do informacji oznaczonych jako „poufne” lub wyżej, będą odpowiednio sprawdzone przed podjęciem swoich obowiązków.

Powyższe regulacje uzupełniane były szeregiem aktów normatywnych wydawanych przez służby ochrony państwa i inne organy w zakresie swoich uprawnień.

Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych w okresie swego obowiązywania doczekała się 23 nowelizacji. Charakter tych zmian był rozmaity: od zmian porządkujących, wynikających z nowelizacji bądź uchwalania nowych ustaw – po zasadnicze zmiany merytoryczne samej ustawy o ochronie informacji niejawnych.

Zarówno te jak i inne uwarunkowania spowodowały, że opracowano nową Ustawę o ochronie informacji niejawnych z dnia 5 sierpnia 2010 r. (Dz. U. Nr 182, Poz. 1228).

System ochrony informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej był systemem dwuszczeblowym.

Pierwszy szczebel stanowiły Wojskowe Służby Informacyjne (WSI), które jako służba ochrony państwa były właściwe do:

---

<sup>47</sup> Umowa między Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego o ochronie informacji, sporządzoną w Brukseli dnia 6 marca 1997 r., Dz. U. z 2000 r. Nr 64, poz. 640.

- 1) Kontroli ochrony informacji niejawnych oraz kontroli przestrzegania przepisów wydanych w tym zakresie w jednostkach organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez ministra obrony narodowej. Do czynności kontrolnych wykonywanych przez żołnierzy WSI miała zastosowanie Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 1995 r. Nr 13, poz. 59 z późn. zm.).
- 2) Realizacji zadań w zakresie bezpieczeństwa systemów i sieci teleinformatycznych (certyfikacja systemów i sieci teleinformatycznych przeznaczonych do przetwarzania informacji niejawnych stanowiących tajemnicę państwową, zatwierdzanie lub akceptowanie szczególnych wymagań bezpieczeństwa dla systemów i sieci teleinformatycznych, w których przetwarzane były informacje niejawne stanowiące tajemnicę państwową albo służbową).
- 3) Prowadzenia postępowań sprawdzających poszerzonych i specjalnych wobec osób ubiegających się o zatrudnienie na stanowiskach związanych z dostępem do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „tajne” i „ściśle tajne”.
- 4) Prowadzenia postępowań sprawdzających wobec przedsiębiorców i jednostek naukowo-badawczych lub badawczo-rozwojowych ubiegających się o świadectwo bezpieczeństwa przemysłowego.
- 5) Ochrony informacji niejawnych wymienianych przez RP z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi (pełnienie funkcji krajowej władzy bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych).
- 6) Szkolenia i doradztwa w zakresie ochrony informacji niejawnych (szkolenie specjalistyczne pełnomocników ochrony, inspektorów bezpieczeństwa teleinformatycznego, administratorów systemów i sieci teleinformatycznych).
- 7) Certyfikacji kancelarii zagranicznych, punktów obsługi dokumentów zagranicznych, kancelarii środków i materiałów kryptograficznych oraz wyrobów przeznaczonych do ochrony informacji niejawnych, które nie mogą być nabywane bez certyfikatu, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 kwietnia 2001 r. w sprawie wyrobów, które nie mogły być nabywane bez certyfikatów (Dz. U. z 2001 r. Nr 43, poz. 483 z późn. zm.).
- 8) Przygotowywania dla ministra obrony narodowej ocen stanu ochrony informacji niejawnych w jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowe.

W miejsce WSI 1 października 2006 r., utworzono Służbę Kontrwywiadu Wojskowego (SKW)<sup>48</sup>. W zakresie ochrony informacji niejawnych SKW realizuje, w granicach swojej właściwości, zadania określone w ustawie o ochronie informacji niejawnych m.in.: bezpieczeństwo osobowe, bezpieczeństwo przemysłowe, bezpieczeństwo teleinformatyczne, kontrole, szkolenia i doradztwo.

Szczegół drugi to kierownicy jednostek organizacyjnych (jednostek i instytucji wojskowych), w których były wytwarzane, przetwarzane lub przechowywane informacje niejawne, odpowiedzialni za ochronę tych informacji.

Kierownikowi jednostki organizacyjnej podlegał bezpośrednio pełnomocnik do spraw ochrony informacji niejawnych, który odpowiadał za zapewnienie przestrzegania przepisów o ochronie informacji niejawnych w jednostce.

W Ministerstwie Obrony Narodowej na mocy decyzji **nr 30/MON z dnia 8 marca 2000 r. w sprawie powołania pełnomocników do spraw ochrony informacji niejawnych, administratorów systemów i sieci teleinformatycznych oraz utworzenia pionów ochrony w jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowej** oraz innych aktów prawnych powstało Biuro Ochrony Informacji Niejawnych (BOIN MON). W punkcie pierwszym ww. decyzji określono, że w MON tworzy się stanowisko pełnomocnika do spraw ochrony informacji niejawnych oraz podległy mu pion ochrony – BOIN. W dowództwach rodzajów sił zbrojnych, okręgów wojskowych, korpusów, dywizji i brygad oraz w akademiach wojskowych, wyższych szkołach oficerskich, bazach materiałowo-technicznych, centrach szkolenia, a także w samodzielnych pułkach (równorzędnych) tworzy się stanowiska pełnomocników do spraw ochrony informacji niejawnych tych dowództw i jednostek oraz podległe im piony ochrony, zgodnie z ideową strukturą organizacyjną określoną w załącznikach nr 2–5.

W pozostałych jednostkach organizacyjnych niewymienionych tworzy się stanowiska pełnomocników do spraw ochrony informacji niejawnych tych jednostek oraz podległe im piony ochrony o strukturach organizacyjnych określonych przez kierowników tych jednostek, stosownie do potrzeb.

---

<sup>48</sup> Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego, Dz. U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709.

Stanowisko pełnomocnika ochrony było stanowiskiem etatowym. Pełnomocnik ochrony podlegał bezpośrednio kierownikowi jednostki organizacyjnej (dowódcy, szefowi, dyrektorowi jednostki lub instytucji wojskowej).

W jednostce organizacyjnej poniżej szczebla samodzielnego pułku (równorzędnego) dopuszczono połączenie tego stanowiska z innym stanowiskiem, już istniejącym w etacie tej jednostki.

Kolejnym dokumentem tworzącym i regulującym zasady działania BOIN było **Zarządzenie Nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 lutego 2002 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej** (Dz. Urz. MON z 2002 r. Nr 3, poz. 20).

Natomiast problematykę ochrony informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej regulowały: Decyzja nr 29/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 marca 2000 r. w sprawie szczególnych zasad i trybu przeprowadzenia postępowań sprawdzających, dokumentowania i archiwizacji materiałów dotyczących postępowań, Decyzja nr 30/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 marca 2000 r. w sprawie powołania pełnomocników do spraw ochrony informacji niejawnych, administratorów systemów i sieci teleinformatycznych oraz utworzenia pionów ochrony w jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowej, Decyzja Nr 31/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 marca 2000 r. w sprawie zasad opracowywania planów ochrony jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej, Decyzja Nr 181/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 października 2000 r. w sprawie organizacji szczególnej ochrony systemów i sieci teleinformatycznych w resorcie obrony narodowej, Decyzja Nr 182/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 października 2000 r. w sprawie sprawowania nadzoru nad ochroną informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej, Zarządzenie Nr 10/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 5 czerwca 2000 r. w sprawie szczególnych zasad organizacji kancelarii tajnych, stosowania środków ochrony fizycznej oraz obiegu informacji niejawnych, Decyzja Nr 16/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 stycznia 2001 r. w sprawie szkolenia w zakresie ochrony informacji niejawnych, Decyzja nr 29/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 marca 2001 r. w sprawie trybu certyfikacji i kontroli kancelarii zagranicznych, kancelarii środków i materiałów kryptograficznych, punktów obsługi dokumentów zagranicznych, stacji łączności kryptograficznej oraz pomieszczeń

wydzielonych (terminali) teleinformatycznych w jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowej.

BOIN było komórką organizacyjną MON odpowiedzialną za określanie generalnych, organizacyjnych i technicznych wymagań w zakresie ochrony informacji niejawnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra obrony narodowej oraz zapewnienie przestrzegania przepisów o ochronie informacji niejawnych w samym ministerstwie. Koordynowało realizację zadań w zakresie ochrony informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej. Nadzorowało działalność merytoryczną pionów ochrony w jednostkach organizacyjnych podporządkowanych lub nadzorowanych przez ministra obrony narodowej.

BOIN zgodnie z posiadanymi kompetencjami opracowywało akty prawne regulujące problematykę resortu obrony narodowej. w pierwszym etapie funkcjonowania powstały: Decyzja Nr 29/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 lutego 2001 r. w sprawie trybu certyfikacji i kontroli kancelarii zagranicznych, kancelarii środków i materiałów kryptograficznych, punktów obsługi dokumentów zagranicznych, stacji łączności kryptograficznej oraz pomieszczeń wydzielanych (terminali) teleinformatycznych w jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowej, Decyzja Nr 40/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu prowadzenia postępowań sprawdzających, wydawania certyfikatów bezpieczeństwa NATO i UE oraz ich dokumentowania.

W związku ze zmianą ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych z dnia 15 kwietnia 2005 r. (Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie informacji niejawnych) BOIN opracowało nowe akty wykonawcze, zmieniające dotychczas obowiązujące. Wydane zostały: Decyzja Nr 20/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie powoływania pełnomocników, zastępców pełnomocników do spraw ochrony informacji niejawnych, administratorów systemów i sieci teleinformatycznych oraz inspektorów bezpieczeństwa teleinformatycznego w Ministerstwie Obrony Narodowej oraz jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych, Decyzja Nr 21/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie sprawowania nadzoru nad ochroną informacji nie-



jawnych w resorcie obrony narodowej, Decyzja Nr 22/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu prowadzenia i dokumentowania postępowań sprawdzających oraz wydawania poświadczeń i certyfikatów bezpieczeństwa, Decyzja Nr 23/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie szkolenia w zakresie ochrony informacji niejawnych, Decyzja Nr 24/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie organizacji szczególnej ochrony systemów i sieci teleinformatycznych w resorcie obrony narodowej, Decyzja Nr 26/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie przedłużenia okresów ochronnych dokumentów niejawnych stanowiących tajemnicę służbową podpisanych przez Ministra Obrony Narodowej, Decyzja Nr 390/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 września 2006 r. w sprawie ograniczeń w użytkowaniu urządzeń do rejestracji, kopiowania lub transmisji obrazu i dźwięku w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych, Zarządzenie Nr 25/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 listopada 2005 r. w sprawie szczególnego sposobu organizacji kancelarii tajnych oraz innych niż kancelaria tajna komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za rejestrowanie, przechowywanie, obieg i udostępnianie materiałów niejawnych, stosowania środków ochrony fizycznej oraz obiegu informacji niejawnych.

W jednostkach organizacyjnych WP funkcjonowały pioniry ochrony informacji niejawnych. Ich wielkość ochrony była zróżnicowana w zależności od szczebla organizacyjnego.

Zgodnie z Zarządzeniem Nr 40/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 22 listopada 2006 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej (Dz. Urz. MON z 2006 r. Nr 21, poz. 270) w strukturach MON komórką organizacyjną odpowiedzialną za ochronę informacji niejawnych od 2007 r. jest Departament Ochrony Informacji Niejawnych (DOIN), którego dyrektor jest jednocześnie pełnomocnikiem ministra obrony narodowej ds. ochrony informacji niejawnych. Departament jest następcą prawnym BOIN MON, funkcjonującego w latach 2000–2006. Koordynuje on i sprawuje nadzór nad informacjami niejawnymi, które są przetwarzane w ministerstwie i podległych mu jednostkach organizacyjnych poprzez pioniry ochrony informacji.

DOIN jako organizator systemu w resorcie obrony narodowej, oprócz prowadzonej działalności bieżącej wynikającej z zapisów ustawy

i aktów około ustawowych reguluje również wiele obszarów funkcjonowania systemu, przygotowując i wdrażając w życie szereg aktów normatywno-prawnych: Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 19 grudnia 2013 r. w sprawie szczegółowych zadań pełnomocników ochrony w zakresie ochrony informacji niejawnych w jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1660 z późn. zm.); Zarządzenie Nr 57/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 grudnia 2011 r. w sprawie szczególnego sposobu organizacji i funkcjonowania kancelarii tajnych oraz innych niż kancelaria tajna komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za przetwarzanie informacji niejawnych, sposobu i trybu przetwarzania informacji niejawnych oraz doboru i stosowania środków bezpieczeństwa fizycznego (Dz. Urz. MON z 2011 r. Nr 25, poz. 402); Decyzja Nr 345/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie sprawowania nadzoru nad ochroną informacji niejawnych w jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych oraz w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej (Dz. Urz. MON z 2015 r., poz. 252) oraz Decyzja nr 160/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 października 2019 r. zmieniającą decyzję 345 (Dz. Urz. MON z 2019 r., poz. 196; Decyzja Nr 37/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 lutego 2015 r. w sprawie dokumentacji szkolenia w zakresie ochrony informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. MON z 2015 r., poz. 35); Decyzja Nr 119/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych zasad oraz trybu prowadzenia i dokumentowania postępowań sprawdzających w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. MON z 2012 r., poz. 148); Decyzja Nr 60/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 5 marca 2012 r. w sprawie wprowadzenia do użytku w resorcie obrony narodowej „Katalogu formularzy ochrony informacji niejawnych” (Dz. Urz. MON z 2012 r., poz. 85); Decyzja Nr 7/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 stycznia 2012 r. w sprawie organizacji ochrony systemów teleinformatycznych przeznaczonych do przetwarzania informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. MON z 2012 r., poz. 8); Decyzja Nr 381/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 października 2011 r. w sprawie ewidencji osób posiadających uprawnienia do dostępu do informacji niejawnych w Ministerstwie Obrony Narodowej (Dz. Urz. MON z 2011 r. Nr 21, poz. 319); Decyzja Nr 362/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 wrze-

śnia 2011 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Wytucznych Ministra Obrony Narodowej w sprawie określenia zasad postępowania z materiałami zawierającymi informacje niejawne oznaczone klauzulą «poufne» i «zastrzeżone»” (Dz. Urz. MON z 2011 r. Nr 20, poz. 302); Instrukcja – Sposób i tryb przetwarzania informacji niejawnych o klauzuli „poufne” w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej; Instrukcja – Sposób i tryb przetwarzania informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone” w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz zakres i warunki stosowania środków bezpieczeństwa fizycznego w celu ich ochrony; Decyzja Nr 153/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 kwietnia 2011 r. w sprawie uchylenia decyzji w sprawie trybu akredytacji bezpieczeństwa fizycznego i technicznego pomieszczeń specjalnych (Dz. Urz. MON z 2011 r. Nr 9, poz. 124); Decyzja Nr 73/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie dokumentacji szkolenia w zakresie ochrony informacji niejawnych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. MON z 2012 r., poz. 102); Decyzja Nr 221/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 lipca 2012 r. w sprawie zasad używania urządzeń do przetwarzania obrazu i dźwięku oraz organizacji ochrony informacji niejawnych podczas odpraw, narad i szkoleń w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych (Dz. Urz. MON z 2012 r., poz. 287); Decyzja Nr 290/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie przeglądu materiałów zawierających informacje niejawne (Dz. Urz. MON z 2011 r. Nr 20, poz. 302). ZARZĄDZENIE Nr 59 /MON MINISTRA OBRONY NARODOWEJ z dnia 11 grudnia 2017 r w sprawie doboru i stosowania środków bezpieczeństwa fizycznego do ochrony informacji niejawnych. (Dz. Urz MON z 2017 r. poz. 227); ZARZĄDZENIE Nr 58/MON MINISTRA OBRONY NARODOWEJ z dnia 11 grudnia 2017 r. w sprawie szczególnego sposobu organizacji i funkcjonowania kancelarii tajnych oraz innych niż kancelaria tajna komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za przetwarzanie informacji niejawnych. (Dz. Urz MON z 2017 r., poz. 226)

Spektrum zadań i odpowiedzialności DOIN w stosunku do BOIN znacznie się poszerzyło. Zasadnicze różnice: Biuro odpowiadało tylko za ochronę informacji niejawnych w MON (urzędzie ministra obrony narodowej), natomiast DOIN – za organizację i funkcjonowanie systemu ochrony informacji niejawnych i ochronę obiektów w resorcie obrony narodowej. Kolejne istotne zamiany: od stycznia 2007 r. w strukturach

DOIN nie znalazły się kancelarie jawne, które weszły w skład Zakładu Obsługi Ministerstwa Obrony Narodowej.

We wrześniu 2012 r. nastąpiły kolejne istotne zmiany strukturalno-organizacyjne. Mianowicie: DOIN przestał odpowiadać za ochronę obiektów, która weszła w zadania Sztabu Generalnego wraz z oddziałem ochrony obiektów, natomiast Departament przejął odpowiedzialność za obsługę dokumentów jawnych w ministerstwie (powstał oddział kancelarii jawnych) oraz za ochronę fizyczną informacji niejawnych (powstał zespół ochrony fizycznej informacji niejawnych).

W 2018 r. kancelarie jawne wyszły ze struktur DOIN.

Natomiast w strukturach sił zbrojnych wydarzeniami, które niewątpliwie wywarły istotny wpływ na struktury pionów ochrony była najpierw likwidacja okręgów wojskowych, a następnie dowództw rodzajów sił zbrojnych. Na skutek tych reorganizacji ze służby wojskowej czy struktur ochrony odeszło wielu doświadczonych żołnierzy i pracowników wojska, co niewątpliwie było dużą stratą dla ochrony informacji niejawnych.

Zaprezentowana w powyższym materiale ewolucja ochrony tajemnicy w resorcie obrony narodowej z względu na ramy publikacji jest bardzo mocno okrojona. Właściwszym wydaje się stwierdzenie, że sygnalizowano kwestie ochrony tajemnicy w Polsce. Należy jednak podkreślić że:

1. Problemy dotyczące ochrony tajemnicy stanowiły ważny element w zakresie obronności państwa, a zwłaszcza sił zbrojnych w każdym z analizowanych okresów.
2. Struktury organizacyjne odpowiedzialne za ochronę tajemnic były podobne i obejmowały: służby specjalne (kontrwywiad), dowódców jednostek i instytucji wojskowych, pełnomocników do spraw ochrony informacji niejawnych (oficer informacyjny, inspektor ochrony tajemnicy), osoby mające dostęp do informacji niejawnych.
3. W każdym okresie kładziono nacisk na zapewnienie tajności działań operacyjnych, mobilizacyjnych i łączności utajnionej, czyli przedsięwzięć szczególnie ważnych dla obronności i bezpieczeństwa państwa. Regulowały te kwestie odrębne przepisy, które były dostępne tylko dla osób bezpośrednio zajmujących się powyższą problematyką.
4. Szczególną wagę przykładano do bezpieczeństwa związanego z przetwarzaniem dokumentów niejawnych (wszelkie operacje wykonywane w odniesieniu do informacji niejawnych i na tych informacjach, w szczególności ich wytwarzanie, modyfikowanie, kopiowanie, klasyfi-

- kowanie, gromadzenie, przechowywanie, przekazywanie lub udostępnianie).
5. Ważnym zagadnieniem, na które zwracano uwagę, były szkolenia zarówno osób odpowiedzialnych za organizację systemu, jak i całych stanów osobowych jednostek i instytucji wojskowych.
  6. Starano się uregulować problematykę treści publikacji prasowych dotyczących sił zbrojnych, które zawsze wywoływały kontrowersyjne reakcje i opinie.
  7. Zawsze ćwiczenia dowódczo-sztabowe wojsk, narady, odprawy i konferencje, w trakcie których przetwarzane były informacje niejawne, traktowane były w sposób niezwykle odpowiedzialny.
  8. Domeną kontrwywiadu były i są sprawdzenia, dopuszczenia i kontrola firm i przedsiębiorstw realizujących zamówienia na rzecz sił zbrojnych.
  9. Zarówno w poprzednich okresach, jak i obecnie słusznie zakłada się, że najślabszym ogniwem w systemie ochrony informacji jest człowiek, i to właśnie od jego świadomości w znacznej mierze uzależniona jest skuteczność ochrony.
  10. Istotny element systemu ochrony informacji niejawnych stanowiły kontrole realizowane przez kontrwywiad czy upoważnione organy.

## BIBLIOGRAFIA

### **Akty prawne i dokumenty:**

- [1.] Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa, Dz. U. z 1946 r. Nr 30, poz. 192.
- [2.] Dekret z dnia 26 października 1949 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej, Dz. U. z 1949 r. Nr 437, poz. 55 ze zm.
- [3.] Instrukcja o ochronie tajemnicy wojskowej, Warszawa 1932.
- [4.] Kodeks wojskowy polskich sił zbrojnych w ZSRR, Moskwa 1943.
- [5.] Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz. U. z 2005 r. Nr 196, poz. 1631.
- [6.] Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 marca 2001 r. o sprostowaniu błędów, Dz. U. z 2001 r. nr 28, poz. 319.
- [7.] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 lutego 1928 r. o karach za szpiegostwo i niektóre inne przestępstwa przeciwko Państwu, Dz. U. z 1928 r. Nr 18, poz. 160.
- [8.] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o niektórych

- [9.] Umowa między Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego o ochronie informacji, sporządzoną w Brukseli dnia 6 marca 1997 r., Dz. U. z 2000 r. Nr 64, poz. 640.
- [10.] Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, Dz. U. z 2019 poz. 742.
- [11.] Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej, Dz. U. z 1982 r. Nr 40, poz. 271.
- [12.] Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej, Dz. U. z 1922 r. Nr 21, poz. 164.
- [13.] Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 95.
- [14.] Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych, tekst jednolity, Dz. U. z 2005 r. Nr 196, poz. 1631.

### **Opracowania:**

- [1.] Arndt M., *Ochrona tajemnicy wojskowej w prawie karnym Polski Ludowej (do 1969 roku)* (w:) „Z Dziejów Prawa” T. (12) Katowice 2011, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2868.
- [2.] Ćwięk H., *Ochrona tajemnic wojskowych w publikacjach prasowych II RP* (w:) *Wojsko i Wychowanie* 12/98.
- [3.] Gondek L., *Działalność Abwehry na terenie Polski 1933 – 1939*, wyd. MON, Warszawa 1971.
- [4.] Korzeniowski L., Pepłoński A., *Wywiad gospodarczy. Historia i współczesność*, wyd., European Association for Security Kraków 2005.
- [5.] Krzak A., *Ochrona tajemnicy w Wojsku Polskim w latach 1921 – 1939*, wyd. DŻP, Warszawa 2008.
- [6.] Pepłoński A., *Kontrwywiad II Rzeczypospolitej*, wyd. Bellona, Warszawa 2002.
- [7.] *Polskie Służby Specjalne. Słownik*, red. K.A. Wojtaszczyk, Warszawa, 2011.
- [8.] Polok M., *Ochrona tajemnicy państwowej i tajemnicy służbowej w polskim systemie prawnym*, Wyd. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis Sp. z o.o., Warszawa 2006.
- [9.] Tkaczew W., *Powstanie i działalność organów informacji Wojska Polskiego w latach 1943 – 1948*, wyd. Bellona, Warszawa, 1994.
- [10.] Topolewski S., *Ochrona informacji niejawnych w Polsce – historia i współczesność*, (w:) *Współczesne bezpieczeństwo polityczne*, pod red. S. Jaczyński, M. Kubiak, M. Minkina, wyd. UPH, Warszawa- Siedlce 2012.
- [11.] Topolewski S., *Ochrona informacji niejawnych w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Siedlce, 2017.

### **Źródła archiwalne:**

- [1.] Szczegółowa *instrukcja o ochronie tajemnicy wojskowej* wprowadzona rozkazem szefa Sztabu Generalnego nr 1701/11 Inf. z dnia 26.07.1928 roku. CAW, GISZ, sygn. 302.4.676.
- [2.] CAMSW, sygn. 292, t. z – 1/48 wytyczne MSWojsk. w sprawie zagadnień, które nie powinny być publikowane w prasie , z 28.10. 1929 r. k.153 – 162.
- [3.] *Biurowość Władz i Instytucji Szczepła Wyższego* Ministerstwo Spraw Wojskowych, , Warszawa 1931, CAW nr. inw. 1347.
- [4.] CBW, Arch. 43.840, nr inw. 115669, Ministerstwo Obrony Narodowej, Centralna Komisja Regulaminowa, Instrukcja o ochronie tajemnicy i pracy wywiadu obronnego, Wielka Brytania 1945.
- [5.] CBW, Arch. 43841, nr inw. 11.5670, Ministerstwo Obrony Narodowe, Centralna Komisja Regulaminowa, Instrukcja o ochronie tajemnicy w zakresie biurowości, Wielka Brytania 1945.
- [6.] Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie, sygn. 416/139, *Akta personalne strażnika granicznego Stanisława Zimnego. Protokół z odbioru przysięgi urzędniczej*. Cyt. za G. Goryński, *Prawne podstawy ochrony informacji niejawnych w Polsce* (w:) *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Kwartalnik 1/2013 r.* s 101 – 102.

## SECURITY OF CLASSIFIED INFORMATION IN THE POLISH ARMED FORCES

### ABSTRACT

The material presents the evolution of classified information security in the Armed Forces of the Republic of Poland from 1918 to the present.

The organization of the classified information protection system was presented, including normative documents, structures and tasks.

A specific time period was adopted in accordance with historical chronology and the protection of secrecy, i.e. during the interwar periods, the Second World War, the times of the Polish People's Republic, and from 1999 to the present day.

One should be aware that due to the framework of the publication, the information presented is mostly signaled, but sources have been indicated where interested parties can expand their knowledge.

Key words: security, information, protection, secrets